

РЕЦЕНЗИИ И ОБЗОРИ / REVIEWS AND SURVEYS

MÁRIA KOŠKOVÁ. BULHARSKO-SLOVENSKÝ SLOVNÍK. III (По̀аз – С). BRATISLAVA: SLAVISTICKÝ ÚSTAV JANA STANISLAVA SAV, VEDA, 2019, 713 s.

МАРИЯ КОШКОВА. БЪЛГАРСКО-СЛОВАШКИ РЕЧНИК. ТОМ ТРЕТИ (По̀аз – С). БРАТИСЛАВА, СЛАВИСТИЧЕН ИНСТИТУТ „ЯН СТАНИСЛАВ“ – СЛОВАШКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ, 2019, 713 СТР.

Представен е проектът за създаване на тритомен „Българско-словашки речник“. Обръща се специално внимание върху структурата на новоизлезлия трети том. Посочва се характерът на включената лексика, както и начинът на представянето ѝ в речниковите статии.

MARIA KOSHKOVA. BULGARIAN-SLOVAC DICTIONARY. III (По̀аз – С). BRATISLAVA: JAN STANISLAV INSTITUTE OF SLAVISTICS OF THE SLOVAK ACADEMY OF SCIENCES, 2019, 713 p.

This article presents a project aimed at a compilation of a three-volume Bulgarian-Slovak dictionary. The author focuses on the structure of the newly published third volume, the characteristics of the included vocabulary and the presentation of the information in the dictionary entries.

За обогатяването на славянската лексикография с още един безценен труд дължим признателност на доц. д-р Мария Кошкова – доказан лексикограф и всеотдаен изследовател на словашко-българските езикови и културни взаимоотношения. Под нейно ръководство и в съавторство с Мария Добрикова, Гинка Дюлгерова и Надка Николова през 2004 г. в Братислава излиза първият том (А – К) от замислените три тома на *Bulharsko-slovenský slovník* („Българско-словашки речник“). Целта на проекта, започнал реализацията си в Славистичния кабинет (дн. Славистичен институт „Ян Станислав“) към Словашката академия на науките, е да се изработи модерен лексикографски труд, който да обхване най-пълно словното богатство

на съвременния български език. Съществуващите дотогава два българско-словашки речника (от Л. Земкова, 1977 и от М. Одран, 1979) въпреки своите достойнства не отговарят изцяло на критериите за подобен тип преводни речници. В представената от М. Кошкова в първия том концепция за структурата на новия „Българско-словашки речник“ (с. 3–19) е заявено съобразяване с нормите на съвременната лексикографска теория и практика, сполучливо приложено и в следващите два тома. Вторият му том (Л – По), с единствен автор Мария Кошкова, е отпечатан през 2013 г. За безспорните качества на двата тома на „Българско-словашки речник“ научаваме от публикуваните в България рецензии на Мария Ангелова-Атанасова в сп. „Проглас“ (кн. 2/2006, с. 157–151 и кн. 1/2015, с. 203–206) и на Диана Благоева и Ванина Сумрова в сп. „Български език“ (кн. 1/2015, с. 121–125). Оценка за авторитетността на „Речника“ са присъдените му отличия – „Речник на годината – 2005“ от Асоциацията на преводачите в Прага и наградата за лексикографски труд на Литературния фонд в конкурса „Матей Бел“ за първия том; почетна грамота на Дружеството на устните и писмените преводачи в Прага за втория том.

В края на 2019 г. под научната редакция на Дезидер Колар и Надежда Костова от печат излезе третият том (По̀̀з – С) на „Българско-словашкия речник“. Както се вижда от обхвата на заглавните думи, той няма да бъде последният. На официалното му представяне на 02.07.2020 г. в Българския културен институт в Братислава неговата авторка Мария Кошкова сподели, че първоначалното намерение за тритомна поредица се оказва неосъществимо поради разнообразния лексикален материал и необходимостта от изчерпателното му обработване. В достоверността на казаното би се убедил всеки потребител на „Речника“. А той, наред с останалите томове, е предназначен за широк кръг ползватели – студенти българисти и словакисти, ученици от Българското училище в Братислава, потомци на българските градинари и словаците реемигранти от България, преводачи, филолози и всички с интерес към българския и словашкия език и култура.

Словникът на „Българско-словашки речник“ отразява динамиката на съвременния български език и наред с общоупотребимата, активната книжовна лексика съдържа разговорна, просторечна и жаргонна (*повечко, повтарачка, подкокоросвам, пълзив, психар, присламчвам се, разгеле, рипам, сваляч, свиди ми се, скатавам (се), сръдльо*); терминологична (*поант, П-образен, подежник, поливинилхлорид, поник, порьозен, проводимост, раменоноги, рефинансирам, сгуробетон, сепсис*); книжна, остаряла, архаична и диалектна лексика (*повинен, повсеместно, поживо-поздраво, понуда, пусула^{1,2}, рабски^{1,2}, русло, сайбия, сакатлък, сказчик, сполай, сур*). Включени са думи от чужд произход (*промискуитет, прогностичен, профанизирам, ре-*

дундантност, рекапитулирам, релация^{1,2}, репарации, репрезентативен, ресорен, семпъл, сервилен, стагнирам). Навлязлата през последните дветри десетилетия в българския език неологична лексика, в голямата си част терминологична и от чужд произход, също е отразена (*поддомейн, попарт, поствам, презентация, рафтинг, рейтинг, рекет, риалити, роуминг, сингъл^{1,2,3}, скайп, сноубординг*). Застъпена е националноспецифична лексика, представена от историзми, названия на обичаи, празници, кулинарни специалитети и др. (*повратки, погача, подница, потури, пърленка, санджак, севастрокастор, седмочисленици, следосвобожденски, Спасовден, Сретение Господне, сурвакам*). Тъй като в много случаи става дума за безеквивалентна лексика, авторката обяснява значението на думата в скоби, посочва транскрипцията ѝ и предлага (ако е възможен) неин превод, както е напр. при сурвакар: (*chlapec al. mladý muž, který 1. januára chodí po domoch šibať ozdobeným drienuým šibákom*) survakar, šibač. Не липсват проприални и депроприални названия (*полаби, помашки, Помпей, потурнак, Прометей, Пхенян, сатурналии, Сириус, Снежанка, Сънчо*), като дериватите на топонимите са представени в отделни речникови статии (*Сибир, сибирец, сибиряк¹, сибирянин, сибирянка, сибирячка*). Поместени са съкращения и абривиатури (*пр. / и пр., проф., ПТП, райком, РБ, св.^{1,2,3}, седесе, СПИН, стр.*). Стилистичната и функционалната принадлежност на всяка една от думите (на устойчивите словосъчетания и фразеологичните единици също) е отразена със съответен квалификатор, напр. книжовната употреба на *стигма* е маркирана с *kniž.*, по-нататък *hist., nab., med.* уточняват нейните сфери на употреба – история, религия, медицина, а *prep.* информира за възможната ѝ преносна употреба.

Завидно място е отделено на фразеологичните единици и паремии, чийто обем може да конкурира един също така прецизно изготвен двуезичен фразеологичен речник. Сред тях се откриват както периферни единици (*прикрива под миндера; майката обича и келяв син; пълно да ти е гърнето, достовете са готови*), така и единици в активна употреба (*ям като разпран; привлека като (с) магнит; правя се на две и половина; колкото за Бог да прости; пари при пари отиват; с всичкия ли си*). За разделянето им на фразеологизми, устойчиви сравнения и паремии се използват различни графични знаци, характерни за лексикографската практика. В много случаи се посочват по няколко преводни еквивалента, както и варианти на българския фразеологизъм, напр. • *slang. вдигам al. чуња стдйку držat' nos hore, mať hore nosom dierku, mať ražeň v zadku*.

В „Българско-словашкия речник“ е избран гнездовият принцип на представяне на думите, подредени по азбучен ред. Включени са всички части на речта. Словоформи като умалителни имена (*сестрица/сестрич-*

ка), феминални названия (*професорка, сервитьорка, съидейничка*), отглаголни съществителни имена (*създаване, съживяване*) представляват отделни речникови статии. Глаголите от свършен и несвършен вид, както е характерно за словашката лексикографска практика, също са отделени в самостоятелни статии. Към тях са отнесени възвратните глаголи, освен ако не става въпрос за рефлексива тантум, които представляват отделна заглавна единица. Отделени са и думи, които се употребяват единствено в рамките на устойчиви изрази – след двоеточие се изреждат съответните им колокации (*сечено: правя сечено; сиропустен: Сиропустна неделя; съдимост: регистър за съдимост, свидетелство / удостоверение за съдимост*). Освен лексикалните омоними (*път¹, път²; риф¹, риф², риф³*) с горен индекс са означени и граматичните омоними (*стоически¹*, прил., *стоически²*, нар.; *сухо¹*, същ., *сухо²*, нар.).

Във връзка със свободното ударение в словашкия език и за улеснение на читателя в основната форма на заглавните единици е отбелязано ударението. Следват граматическите характеристики на думата. Освен родовата принадлежност при съществителните имена е отбелязана формата им за множествено число, като при имената от мъжки род, означаващи предмети, е посочена и бройната форма. Прави впечатление, че членните морфемни *-ят/-я* са отразени при изискващите ги имена от м.р. При някои съществителни от мъжки и от женски род (*свец, стен¹, стик¹*) с характерна графична форма или различен от словашкия език род, чието членуване може да породи затруднения, също е уточнен определителният им член. Към основната форма на прилагателните имена (както и на причастията с функция на прилагателно име) в мъжки род са добавени окончанията за женски и среден род, както и за множествено число. Наред с основната глаголна форма се посочват окончанията в сегашно време за 3 л. ед.ч. и 1 л. мн.ч., глаголният вид, а също и специфични за някои глаголи прости форми на повелително наклонение. Поради синтетичния характер на словашкия език се представят глаголното управление и падежно-предложните връзки: *съветвам* кого (да...) [...] кому (що) [...] // ~ *се* с кого (за какво) [...] s kým (o čom) [...]

По отношение на семантичната структура на речниковата статия се наблюдава стремеж към изчерпателно отразяване на значенията на думата. Така например *позамажа* и *позамазвам* са представени с четири значения, докато същият глагол в „Речника на българския език“ присъства с едно значение.

Като приносно може да се отбележи изреждането на често използвани изрази, устойчиви и терминологични словосъчетания със съответната заглавка или употребата ѝ в контекст (срв. *посланик – българският посланик*

в Братислава, папски посланик; извънреден и пълномощен посланик; госпожо посланик; посланик на мира; предишен – предишното правителство, в предишната служба, предишни колеги, това не е предишният човек, предишната нощ; следвам² – ~ в университета, ~ химия).

Немалко примери са съобразени с националните и етническите особености. С оглед на присъщата за словашкото население религиозност в статията за *послание* например, като изключим *нося послание на добра воля* и *любовни послания*, преобладават примери с религиозна употреба: *Послания на апостолите*; *Първо послание на Йоана*; *готви се за светото си послание*. Внимание заслужава и многообразието от предложени семантични варианти на речниковите единици (*свинарник* – *ošipáreň*, *prasačinec*, *prasačník*, *chliev pre ošípané* / *prasce*; *свитост* – *hanblivosť*, *nesmelosť*, *uzavretosť*; *сводест* – *klenbový*, *klenutý*, *oblúkový*, *oblúkovitý*; *свойствен* – *príznačný*, *vlastný*, *charakteristický*, *typický*).

Очевидно е, че в „Bulharsko-slovenský slovník“ успешно са постигнати така важните за всеки лексикографски труд функции – номинативна, информативна, нормативна. Ето защо е напълно основателно да бъде смятан за оригинален съвременен преводен речник, отличаващ се с всеобхватност, прецизност и достъпност.

Миглена Михайлова-Паланска / Miglena Mihaylova-Palanska

✉ Гл. ас. д-р Миглена Михайлова-Паланска
Секция по терминология и терминография
Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“
Българска академия на науките
бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София
Катедра по славянски филологии, Философски факултет
Университет „Коменски“ в Братислава
Gondova ulica 2, 81102 Bratislava
m.palanska@ibl.bas.bg

✉ Assist. Prof. Miglena Mihaylova-Palanska, PhD
Department of Terminology and Terminography
Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenski prohod, Bl. 17, 1113 Sofia
Department of Slavic Studies, Faculty of Arts
Comenius University in Bratislava
Gondova Street Nr. 2, SK-811 02 Bratislava 1
m.palanska@ibl.bas.bg